

mgr Olga Lesicka

Katedra Studiów Interkulturowych Europy Środkowo-Wschodniej

Wydział Lingwistyki Stosowanej

Uniwersytet Warszawski

ANGLOJĘZYCZNE ZAPOŻYCZENIA TERMINOLOGICZNE

W ROSYJSKICH CZASOPISMACH EKONOMICZNYCH PRZEŁOMU XX I XXI WIEKU

Autoreferat rozprawy doktorskiej

Promotor: prof. dr hab. Stanisław Siatkowski

Niniejsza praca doktorska pt. „Anglojęzyczne zapożyczenia terminologiczne w rosyjskich czasopismach ekonomicznych przełomu XX i XXI wieku” poświęcona jest wieloaspektowej, a zarazem kompleksowej analizie klasyfikacyjnej (jakościowej i statystycznej) w większości nowych amerykanizmów i anglicyzmów używanych we współczesnym rosyjskim języku (technolekcie) ekonomicznym. Naukowa analiza tych zapożyczeń stanowi spójną całość z poprzedzającym dość szerokim tłem istotnych problemów, stanowiących jej podbudowę teoretyczno-metodologiczną.

Określenie tematu pracy uwarunkowane zostało szeregiem argumentów.

W ostatnich dziesięcioleciach do rosyjskiego języka specjalistycznego ekonomii napłynęła ogromna ilość anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych i mimo znacznej ilości poświęconych im opracowań, powstałych na przestrzeni tych lat, dany temat nadal posiada duży, jeszcze niepoznany potencjał badawczy. Wiąże się to m.in. z nieustannie pojawiającymi się nowymi terminami, które w wyniku intensywnych kontaktów, zwłaszcza międzyjęzykowych, wciąż napływają do języka rosyjskiego. W związku z tym nie istnieje jeszcze żadna całościowa koncepcja ujęcia tych zapożyczeń w literaturze naukowej zarówno rosyjsko-, jak i polskojęzycznej. W związku z tym w niniejszej pracy podjęto próbę dokonania ich analizy, która w dostatecznym stopniu spełniałaby warunki bardziej wyczerpującego ujęcia tego rodzaju materiału badawczego. Zazwyczaj fragmentaryczne dotychczasowe opracowania z tego zakresu mają z reguły głównie charakter materiałowy, odczuwa się w nich brak dostatecznej podbudowy teoretyczno-metodologicznej. Toteż dla

potrzeb głównie terminologicznego obszaru badawczego, z uwzględnieniem jego specyfiki, na podstawie analizy zgromadzonego materiału empirycznego został opracowany określony zestaw zasad metodologicznych.

Samo przenikanie zapożyczeń obcojęzycznych do języka-biorcy jest głównym, ale nie jedynym przejawem tego procesu. W wyniku badań ustaliliśmy, że zmiany te mają bardziej głęboki i zróżnicowany charakter. Zobrazowaniu tego służy m.in. wprowadzony tu podział na wewnątrzjęzykowe i międzyjęzykowe kontakty, który pokazuje, że proces zapożyczeń terminologicznych, również obcojęzycznych, może zachodzić nie tylko między językami narodowymi, ale i w obrębie jednego języka, np. z odmiany specjalistycznej do języka ogólnoliterackiego i *vice versa*. O intensywności tego zjawiska świadczy m.in. postępująca intelektualizacja języka ogólnoliterackiego. Zwrócenie uwagi na te kwestie oraz próba zgłębienia ich mechanizmów wzbogaciły – naszym zdaniem – badania oraz pozwoliły sformułować pewne nowe wnioski dotyczące procesów zapożyczeń językowych, w szczególności w języku rosyjskim.

Inną ważną właściwością niniejszego obszaru badawczego jest możliwość zanalizowania zgromadzonego materiału empirycznego w szerszym aspekcie interdyscyplinarnym. Dzięki temu wiedza lingwistyczna została tu osadzona w szerszej rozumianym, często dotychczas pomijanym, kontekście kulturowo-społecznym, co ma niewątpliwie wpływ na ukształtowanie poglądu na zjawiska zapożyczeń językowych w ogóle, zwłaszcza ich przyczyny i inne uwarunkowania, jako że brane są wtedy pod uwagę czynniki historyczne, kulturowe, psychologiczne, polityczno-ekonomiczne i ściśle społeczne. Jest to nader ważne zadanie, dotychczas należycie niedoceniane, stojące przed możliwie wyczerpującymi badaniami w tym zakresie, przy czym nad wszystkimi rodzajami zapożyczeń językowych, o czym pisał w obszernej cytowanej publikacji S. Siatkowski.

Świadczą również o tym przeprowadzone w prezentowanej tu rozprawie skrupulatne badania na bogatym materiale empirycznym. U podstaw, jak zaznaczono wyżej, jakościowej i ilościowej (statystycznej) wieloaspektowej (i kompleksowej) analizy zgromadzonego materiału terminologicznego legła uwzględniająca literaturę naukową, dostosowana do specyfiki tego materiału wielopoziomowa, odpowiednio rozgałęziona siatka klasyfikacyjna. Ze względu na dużą ilość zgromadzonego materiału terminologicznego (7881 przykładów wszystkich użyć zapożyczeń w różnych kontekstach, w tym 1301 **odrębnych** anglicyzmów, tj. liczonych niezależnie od ich powtórzeń w różnych użyciach tekstowych) powstała konieczność ograniczenia prezentacji materiału ilustracyjnego w pracy do około 25%, zwłaszcza w przypadkach użyć częstotliwych. Należy zaznaczyć, że procesem analizy

jakościowej, a także statystycznej, w tym tabelarycznej, objęta została całość materiału faktograficznego, z uwzględnieniem użyc różnych form przypadkowych poszczególnych jednostek terminologicznych. Aby jednak nie przekroczyć granic i tak już nader obszernej pracy (która w sumie liczy 545 stron), ograniczyliśmy przytaczany materiał ilustracyjny, przestrzegając przy jego selekcji określonych zasad, tj. żeby w materiale tym uwzględnione były:

1) odrębne zapożyczenia terminologiczne występujące w najbardziej reprezentatywnych kontekstach dla danego rodzaju tekstów;

2) w przypadku zapożyczeń odrębnych i ich kontekstowych użyc – nowe anglicyzmy, przy czym takie, które już się utrwaliły w danym rosyjskim systemie terminologicznym, również najnowsze, znajdujące się jeszcze w stadium adaptacji w rosyjskim „środowisku” językowo-komunikacyjnym, a także inne, od dawna ugruntowane i funkcjonujące we współczesnych rosyjskich tekstach ekonomicznych.

Realizacja wyżej wymienionych zadań jednocześnie doprowadziła w szczególności do weryfikacji dwóch związanych ze sobą następujących głównych hipotez badawczych:

1. W wyniku oddziaływania rozmaitych językowych i pozajęzykowych czynników i zjawisk rosyjski język ekonomii (i ekonomiki) musiał znacznie zmodyfikować i rozszerzyć swoje systemy terminologiczne, w szczególności o nową terminologię ekonomiczną zapożyczoną przede wszystkim z języka angielskiego (zwłaszcza z jego odmiany amerykańskiej, najbardziej wpływowej w świecie ze względu chociażby na ogólny potencjał, zwłaszcza informacyjny, ale nie tylko, tego mocarstwa). W wyniku przeprowadzonych badań jednoznacznie potwierdzono więc znaną prawidłowość, wedle której w rozwoju historycznym języków występuje obligatoryjna odpowiedniość i zgodność pomiędzy zmieniającymi się, zwłaszcza stale rosnącymi potrzebami i uwarunkowaniami porozumiewania się w rozmaitych sferach, a środkami, zasobami i różnymi możliwościami realizacyjno-komunikacyjnymi języka i mowy. Jest to główny ogólny mechanizm napędowy rozwoju języka, z którego w szczególności wynika wspomniana ważność podejścia interdyscyplinarnego (w tym wielodyscyplinarnego) w odnośnych badaniach, głównie jednak językoznawczych ze względu na swój podstawowy charakter.

2. Dzięki interdyscyplinarnemu podejściu do badań nad zapożyczeniami obcojęzycznymi, szczególnie oddziaływaniu rozmaitych pozajęzykowych zjawisk, czynników i procesów wykazano, że transformacja społeczno-polityczno-gospodarcza w Rosji objęła swym zasięgiem bardziej całościowo (nie tylko terminologicznie) język ekonomii i odnośne teksty (pisane i mówione) państwa rosyjskiego. Znalazło to wyraźny przejaw nie tylko w

obszarach interesujących nas anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych jako takich, lecz również w różnorodnych tekstowych konstrukcjach, tworzonych w oparciu o tę terminologię – jedno- i wielowyrazową, gdyż zasygnalizowane wyżej zjawiska i procesy transformacji, jak wiadomo, zachodzą pod znacznym wpływem informacyjnych relacji międzynarodowych, w tym internetowych, w których dominuje anglojęzyczne komunikowanie się.

Tym celom i zadaniom badawczym podporządkowana została również struktura pracy, która obejmuje dwa zasadnicze, komplementarne względem siebie działy: teoretyczno-metodologiczny (rozdziały I, II i III) i empiryczny (rozdział IV, dwuczęściowy, docelowy i najobszerniejszy), a także wstęp, zakończenie zawierające podsumowanie podstawowych wyników badawczych, bibliografię wykorzystanej literatury naukowej, wykaz źródeł, indeks zanalizowanych anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych oraz krótkie streszczenia (abstrakty) w języku rosyjskim i angielskim.

Omawiany w pracy proces i funkcjonowanie zapożyczeń anglojęzycznych jednostek terminologicznych został przedstawiony jako wynik kontaktów językowych, ze współczesnej i w pewnym stopniu historycznej perspektywy.

W wyniku zastosowania w rozdziale I *O zapożyczeniach anglojęzycznych w języku rosyjskim z historycznej i współczesnej perspektywy w ujęciu interdyscyplinarnym (ze szczególnym uwzględnieniem pojęć terminologicznych)* interdyscyplinarnej metody badań zostały określone na gruncie teoretycznym, scharakteryzowane i usystematyzowane rozmaite uwarunkowania intensyfikacji procesu przenikania obcych (w tym wypadku anglojęzycznych) jednostek terminologicznych do rosyjskiego języka ekonomii, na tle wspomnianego szerszego zjawiska kontaktów językowych. Ustalono tu m.in. mechanizmy i czynniki mające kluczowy wpływ na społeczne, gospodarcze i kulturowe aspekty życia różnych społeczeństw (w tym w Rosji), mające bezpośrednie przełożenie na języki narodowe (w tym technolekty). O dużym zróżnicowaniu tych czynników świadczą przeprowadzone w tym rozdziale rozważania teoretyczne, oparte na opiniach naukowców różnych dziedzin nauki, obserwacjach i doświadczeniu własnym. W podrozdziale 1 *Niektóre uwagi o kontaktach językowych*, mającym charakter wprowadzenia do badań nad zapożyczeniami terminologicznymi, nakreśliłmy pokrótce historię badań nad zjawiskiem kontaktów językowych. Dokonano w nim przeglądu ważniejszych prac i poglądów na temat tych kontaktów, m.in. H. Schuhardta, U. Weinreicha, J. Baudouina de Courtenay, B. Havránka, W. Rozencwejga i innych, również w aspekcie mieszania się i wzajemnego oddziaływania języków, dwujęzyczności oraz szczególnie nas interesujących zapożyczeń terminologicznych.

Zwróciliśmy tu również uwagę na socjolingwistykę – dyscyplinę, która dzięki swojej metodologii jest w stanie ująć szeroki obraz zjawiska kontaktów językowych. Wśród ważniejszych aspektów dotyczących kontaktów językowych (w szczególności zapożyczeń terminologicznych) można wymienić wspomniany wyżej podział na zewnętrzne i wewnętrzne kontakty językowe oraz zjawisko intelektualizacji języka ogólnoliterackiego. W podrozdziale 2 *Rosyjsko-angielskie i rosyjsko-amerykańskie kontakty historyczno-językowe a anglojęzyczne zapożyczenia w języku rosyjskim* przeanalizowano poszczególne historyczne etapy napływania angielskich zapożyczeń terminologicznych do języka rosyjskiego ze wskazaniem podstawowych przyczyn tego zjawiska. Chronologiczne określenie tych etapów jest uzupełnione tekstami oraz słownikami, zawierającymi zróżnicowaną liczbę zapożyczonych angielskich wyrazów. Dalsza część podrozdziału jest poświęcona przenikaniu terminów do języka rosyjskiego oraz poszczególnym aspektom związanym z tym zjawiskiem, takim jak adaptacja terminów w języku-biorcy, determinologizacja, zmiany semantyczne. Zjawiska te są zilustrowane przykładami przenikania do języka rosyjskiego rozmaitych zapożyczeń terminologicznych, takich m.in. jak *бизнес, импорт, экспорт, катамаран, биржа, рейтинг, раунд, наблик рилейшинз, независимый, кластер* i wiele innych. W podrozdziale 3 *Miejsce i rola anglojęzycznych (angielskich i amerykańskich) terminów i zapożyczeń terminologicznych w kontekście współczesnych zjawisk cywilizacyjnych* przedstawiono zróżnicowane zjawiska współczesnego świata, takie jak globalizacja, standaryzacja kultury (zwana inaczej MCDonaldyzacją), rewolucja naukowo-techniczna, mające wpływ na kontakty językowe, co przejawia się głównie w dominującej roli języka angielskiego (w jego odmianie amerykańskiej) wobec pozostałych języków światowych, w tym języka rosyjskiego. Skutkiem tych procesów jest intensyfikacja kontaktów językowych, której głównym elementem stał się przyspieszony proces przenikania i adaptacji wyrazów obcych w języku-biorcy oraz internacjonalizacja terminologii.

Teoretyczną podbudowę do opracowania kompleksowej klasyfikacji materiału badawczego stanowią również rozważania na temat metodologii badań nad anglojęzycznymi zapożyczeniami terminologicznymi zawarte w rozdziale II *Aktualne zagadnienia metodologii i metodyki badań nad obcojęzycznymi zapożyczeniami terminologicznymi*. W podrozdziale 1 tego rozdziału „Zapożyczenia terminologiczne jako obiekt i przedmiot badań naukowych” skupiono się głównie na specyfice terminów jako obiekcie i przedmiocie naszych badań. Szczególny charakter terminów oraz sfery ich użycia (w technolektach) potwierdziły m.in. odpowiednie opinie wypowiedziane w przywoływanych w dysertacji pracach naukowych badaczy rosyjskich i polskich, również na znany temat stosunku terminologii do języka

ogólnego oraz miejsca, roli i funkcji w nim terminów. Poruszono także kwestie związane z pojęciem motywacji w odniesieniu do terminów, procesem internacjonalizacji terminologii oraz specyfiki przenikania terminów obcych do systemów terminologicznych języka-biorcy. W rezultacie analizy literatury naukowej ustalono, że internacjonalizacja nauki ma bezpośredni wpływ na umiędzynarodawianie się systemów terminologicznych, a internacjonalny charakter terminologii staje się jej cechą właściwą. Zwróciliśmy również uwagę na specyfikę obcojęzycznych (w tym wypadku anglojęzycznych) zapożyczeń terminologicznych, którą stanowi w szczególności opozycja swojskie (rodzime) – obce, obejmująca również przedmioty badań nad zapożyczeniami terminologicznymi i nieterminologicznymi. Należy jednak zaznaczyć, że w związku z wyżej wymienionymi zjawiskami cywilizacyjnymi oraz związaną z nimi intelektualizacją języka ogólnoliterackiego trudno jest obecnie przeprowadzić wyraźną granicę między tymi dwoma przedmiotami.

Sformułowanie określonych charakterystycznych cech anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych w języku rosyjskim legło u podstaw opracowania w podrozdziale 2 *Podstawowe zasady badania zapożyczeń obcojęzycznych, w szczególności terminologicznych* ośmiu ważniejszych, komplementarnych zasad badawczych obcojęzycznych zapożyczeń terminologicznych: 1) zasada porównawcza języków źródłowych z językiem-biorcą, co pozwala m.in. ustalić, z jakiego języka wyraz został zapożyczony; 2) zasada korelacji badań podstawowych i stosowanych nad zapożyczeniami terminologicznymi, oparta na założeniach terminoznawstwa teoretycznego i stosowanego; 3) zasada procesualności, uwzględniająca fazy procesu zapożyczania; 4) zasada wieloaspektowości i kompleksowości badawczej, która kieruje się podejściem zwłaszcza interdyscyplinarnym; 5) zasada przyczynowości zapożyczeń, ustalająca przyczyny i mechanizmy zapożyczania konkretnych jednostek terminologicznych; 6) zasada funkcjonalności, polegająca na badaniu miejsca i roli zapożyczeń terminologicznych w funkcjonowaniu języka-biorcy, czyli w mowie, tekstach naukowych i profesjonalnych; 7) zasada uwzględniania odniesień, związków i zastosowań w kontekście przemian globalno-cywilizacyjnych, która ma szczególne znaczenie w przypadku internacjonalizmów; 8) zasada typologii (klasyfikacji) zapożyczeń obcojęzycznych.

Dzięki kompleksowemu podejściu do kwestii metodologii badań nad terminologią (i zapożyczeniami terminologicznymi w szczególności) uzyskaliśmy możliwość szerokiego spojrzenia na interesujący nas tu przedmiot badań, z całą jego różnorodnością i wieloaspektowością towarzyszących mu zjawisk. Zróznicowanie metod i zasad badawczych pozwoliło na podjęcie próby dokonania oceny zjawiska zapożyczania jednostek terminologicznych w różnych jego aspektach, co ostatecznie daje możliwość wyrobienia

poglądu na ogół procesów i zjawisk zachodzących współcześnie w kontaktach językowych jako elementu wzajemnego oddziaływania na siebie kultur i społeczeństw. Realizacja uzyskanych w wyniku tych rozważań rezultatów i wniosków końcowych posłużyła weryfikacji ww. obu hipotez badawczych, sformułowanych we wstępie pracy oraz przyczyniła się do zbudowania wieloaspektowej, a zarazem zintegrowanej klasyfikacji i analizy materiału terminologicznego.

W rozdziale III *Zagadnienia klasyfikacji zapożyczeń terminologicznych na tle innych klasyfikacji zapożyczeń obcojęzycznych a procesy adaptacji anglicyzmów w rosyjskich tekstach ekonomicznych* dokonano przeglądu ważniejszych klasyfikacji zapożyczeń obcojęzycznych. Analiza klasyfikacji w podrozdziale 1 *Charakterystyka ważniejszych klasyfikacji zapożyczeń obcojęzycznych ze szczególnym uwzględnieniem pożyczek terminologicznych* proponowanych przez D. Łotte, S. Griniową, W. Aristową, H. Rybicką i innych badaczy pozwoliła nie tylko zgromadzić niezbędną wiedzę dotyczącą porządkowania tego typu materiału, ale i dostrzec oraz sformułować szereg prawidłowości towarzyszących procesowi przenikania zapożyczeń terminologicznych do języka-biorcy. Dużo uwagi poświęcono kalkom, ich rodzajom i klasyfikacji (K. Flekenschtejn, W. Fieoklistowa, L. Jefremow) oraz samemu procesowi kalkowania, ilustrując je bogatym materiałem przykładowym (jak np. *медведи*, ang. *bears*; *быки*, ang. *bulls*; *мозговые штурмы*, ang. *brainstorming* i *умечка мозгов*, ang. *brain drain*). Wprowadziliśmy pojęcie kwazikalk, czyli potencjalnych kalk, które różnią się od kalk utrwalonych w systemie i mogą z czasem, choć nie muszą, stać się autentycznymi kalkami (np. ros. *синдром «рассказа сказок»* jako ekwiwalent ang. *story telling*). Uwagę poświęcono również zagadnieniom związanym z internacjonalizacją terminologii i internacjonalizmom w języku rosyjskim. Podrozdział 2 *Procesy adaptacji anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych w rosyjskich tekstach ekonomicznych* poświęcony został procesom przenikania obcojęzycznych zapożyczeń do języka-biorcy. Zostały w nim przedstawione rodzaje, sposoby i etapy adaptacji nowych jednostek terminologicznych w języku rosyjskim. Zaproponowana w tym podrozdziale klasyfikacja została opracowana w wyniku analizy rozmaitych propozycji klasyfikacyjnych zapożyczeń (m.in. S. Siatkowskiego, M. Brejter, D. Szmielowa, G. Pawlenko, J. Damborskiego) pod względem stopnia adaptacji w nowym środowisku językowym. Przyjęty ostatecznie podział obejmuje trzy stopnie adaptacji zapożyczenia na poziomie systemowo-normatywnym, uzualnym i okazjonalnym. Opracowanie niniejszego podziału wymagało omówienia niektórych kwestii, mających wpływ na jej ostateczny kształt, a zatem występowanie dubletów (np. *экспорт – вывоз, импорт – ввоз, рейтинг –*

квалификационная оценка), zapożyczeń-cytatów (np. *IT-технологии*, *PR-акции*), zjawiska towarzyszące poszczególnym etapom adaptacji, np. zróżnicowanie formy wyrazu w zależności od transkrypcji lub transliteracji oryginalnego wyrazu angielskiego, internacjonalizacji terminologii, powstawaniu błędów i przesunięć semantycznych oraz innych zjawisk wpływu języka angielskiego w jego odmianie amerykańskiej na język rosyjski. Przeanalizowanie i usystematyzowanie wiedzy na ten temat stało się istotnym (czy wręcz integralnym) elementem teoretycznej podbudowy materiałowej części rozprawy.

Zasadniczą i najobszerniejszą część pracy stanowi rozdział IV *Wieloaspektowa analiza empiryczna anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych w języku rosyjskim*, w którym przedstawiono szczegółową, usystematyzowaną analizę materiału faktograficznego. Główne założenia klasyfikacji zgromadzonego materiału terminologicznego zawarto w części pierwszej rozdziału *Założenia klasyfikacji zgromadzonego materiału terminologicznego*. Omówiono w nim zasady opracowanej przez nas wieloaspektowej klasyfikacji zgromadzonego materiału językowego, która porządkuje go i systematyzuje, uwzględniając możliwie najpełniej jego istotne aspekty i specyfikę. Podrozdział ten stanowi podstawę wyżej wspomnianej wieloaspektowej analizy, przedstawionej w częściach I i II podrozdziału 2, w którym ukazany jest schemat tej analizy, będący odzwierciedleniem zawartych w niej założeń. Pozwala to na wyrobienie poglądu na całość, m.in. propozycji siatki klasyfikacyjnej, która w obu częściach została wypełniona materiałem ilustracyjnym. Podrozdział 1 przedstawia również podział tematyczno-ekonomiczny zgromadzonego materiału empirycznego i zawiera uzasadnienie jego semantycznej klasyfikacji.

Zapożyczenia terminologiczne z dziedziny ekonomii zostały podzielone na dwie podstawowe grupy – jednowyrazowe (proste) i wielowyrazowe (złożone). W ramach zapożyczeń jednowyrazowych wyróżniono 5 podgrup: 1) zapożyczenia formalno-semantyczne, obejmujące całościowe jednostki obcojęzyczne przenikające do języka-biorcy ze swoją zarówno formą, jak i treścią (np.: *бэнкнг*, ang. *banking*; *аутсайдер*, ang. *outsider*); zapożyczenia semantyczno-wyrazowe, występujące w postaci istniejących już w systemie leksykalnym języka-biorcy jednostek, które z języka-dawcy przyjmują tylko nowe znaczenie (np.: *бык*, ang. *bull*; *медведь*, ang. *bear*); 3) kalki pełne i częściowe (np.: *небоскрѣб*, ang. *skyscraper*; *нефтедоллары*, ang. *petrodollars*); 4) kwazikalki pełne i częściowe (np.: *капиталовложение*, ang. *capital investment*; *раскрутка*, ang. *bootstrapping*); 5) zapożyczenia-cytaty pełne i częściowe (np.: *overnight*, *SF-модели*). Wśród zapożyczeń formalno-semantycznych wyodrębniono rzeczowniki (np.: *демпнг*, ang. *dumping*; *клирнг*, ang. *clearing*), przymiotniki (np.: *дилнговый*, ang. *dealing*; *лстнговый*, ang. *listing*) i

czasowniki, w tym imiesłowy (np.: *коллапсировать*, ang. *to collapse*; *хеджирующий*, ang. *to hedge*). W ramach grupy wielowyrazowej wyróżniono również 5 grup: 1) zapożyczenia luźnych grup wyrazowych, w skład których wchodzi zapożyczenia formalno-semantyczne, czyli przyjęte z obcą formą i treścią (np. *форвардный опцион*, ang. *forward option*); 2) zapożyczenia łączliwych grup wyrazowych, stanowiące tłumaczone terminy w formie grup wyrazowych (np. *постоянная экономия от масштаба*, ang. *constant returns of scale*); 3) zapożyczenia semantyczno-międzywyrazowe, w postaci istniejących już w języku-biorcy jednostek otrzymujących nowe znaczenia (np. *трудный ребёнок*, ang. *problem child*); 4) zapożyczenia związków frazeologicznych, z podziałem na kalki i kwazikalki pełne i częściowe (np.: *невидимая рука рынка*, ang. *the invisible hand of the market*; *джентльменское соглашение*, ang. *gentleman agreement*; *моральный риск*, ang. *moral hazard*; *ценовое плато*, ang. *price plateau*); 5) zapożyczenia-cytaty z podziałem na pełne i częściowe (np.: *currency board*, *сделки мана Forward Rate Agreement*). W klasyfikacji przewidziano, w miarę możliwości, podział grup ze względu na stopień adaptacji, na zapożyczenia systemowo-normatywne, uzualne i okazjonalne. Cały materiał został też podzielony na 14 grup tematyczno-ekonomicznych, dotyczących bankowości, giełdy, finansów, systemu ubezpieczeniowego, nieruchomości, działalności biznesowo-przedsiębiorczej, handlu wewnętrznego, handlu zagranicznego, zarządzania, nauk ekonomicznych, techniki i technologii, marketingu i reklamy, pozaprawnych aspektów działalności biznesowej oraz varia.

W części I podrozdziału 2 rozpatrzono 667 zapożyczeń jednowyrazowych, a w części II – 634 zapożyczenia wielowyrazowe. Cały materiał terminologiczny uporządkowano według rodzajów zapożyczeń, stopnia ich adaptacji oraz dziedziny ekonomii, do której się odnoszą. Materiał terminologiczny poszczególnych grup rozpatrywany jest w porządku alfabetycznym z podaniem źródłowych wyrazów angielskich oraz przykładów ich użyc w tekstach. Grupy i podgrupy opatrzone są informacją statystyczną – liczbową i procentową. Ponadto uzyskane dane ilościowe zostały przedstawione w 56 tabelach. Każda większa grupa zapożyczeń kończy się szczegółowym podsumowaniem tabelarycznym, a na końcu obu głównych części podrozdziału 2 umieszczone są odrębne tabele sumaryczne, przedstawiające całościowy obraz dystrybucji i relacji statystycznych rodzajów, podrodzajów i grup jednowyrazowych i wielowyrazowych zapożyczeń terminologicznych. W zakończeniu umieszczono 3 tabele zbiorcze, przedstawiające końcowy, całościowy statystyczny obraz materiału. Taki zharmonizowany układ opracowanych tabel statystycznych sugeruje

określone wynikające z niego wnioski dotyczące nie tylko czysto ilościowych, ale również niektórych aspektów jakościowych pracy.

Podliczenia statystyczne całego materiału ilustracyjnego mają charakter liczbowy i procentowy – liczony jest udział (liczbowy i procentowy) użyć kontekstowych anglicyzmów oraz udział (liczbowy i procentowy) anglicyzmów odrębnych. Cały materiał badawczy obejmuje 7881 przykładów użyć wszystkich zgromadzonych anglojęzycznych zapożyczeń oraz 1301 zapożyczeń odrębnych, z czego 6861 użyć i 667 pożyczek odrębnych przypada na zapożyczenia jednowyrazowe, a 1020 użyć i 634 pożyczek odrębnych – na wielowyrazowe.

Podczas gromadzenia materiału językowego na podstawie rosyjskich tekstów ekonomicznych bardziej podatna pod względem identyfikacji i ekscerpacji okazała się zapożyczana anglojęzyczna terminologia jednowyrazowa (prosta – leksykalna) niż wielowyrazowa (złożona – gramatyczna), ponieważ w przypadku jednostek jednowyrazowych granice między terminami i nieterminami rysowały się w badanych tekstach na ogół dostatecznie wyraźnie, natomiast w przypadku grup i związków wyrazowych granice te, zwłaszcza w odniesieniu do terminów nowych, dopiero kształtujących się, nierzadko okazywały się labilne, niesprecyzowane. W związku z tym, w szeregu wypadków w określonych kontekstach użyć tekstowych nie uwzględniono pewnej ilości tych użyć terminologicznie wątpliwych wyrażen gramatycznych, zajmujących na przykład miejsce przejściowe, pograniczne między zjawiskami terminologicznymi i nieterminologicznymi. Respektując jednak w znacznym stopniu podstawowy status coraz liczniejszych (w związku z opisanymi w pracy aktualnymi interdyscyplinarnymi i językowo-komunikacyjnymi procesami) zapożyczeń jednowyrazowych, wiele uwagi poświęcono zapożyczeniom wielowyrazowym (złożonym), zachowując jednak w tym przypadku stosowną ostrożność, by w miarę możliwości uniknąć zakwalifikowania w charakterze autentycznych terminów złożonych (grup wyrazowych) użytych w kontekstach, w których grupy te nie nabrały jeszcze charakteru terminologicznego. Mimo to, w udziale procentowym odrębnych (niezwiązanych z użyciami kontekstowymi) zapożyczeń wielowyrazowych okazało się po podliczeniach w całościowym badanym korpusie tekstów ekonomicznych niewiele mniej (634 przykłady) niż odrębnych zapożyczeń jednowyrazowych (667 przykładów), z kolei znacznie bardziej częstotliwych, jeśli chodzi o ich terminologiczne użycia tekstowe. Świadczy to w sumie o słuszności położenia należytego również nacisku na badanie trudniejszych, zwłaszcza w rozpoznawaniu, zapożyczeń złożonych.

Empiryczna część pracy nad zapożyczeniami terminologicznymi polegała na skompletowaniu materiału faktograficznego wyekscerpowanego z fachowych czasopism

poświęconych różnym zagadnieniom ekonomii – są to miesięczniki o tematyce ogólnoeconomicznej, bankowej oraz szeregu czasopism popularnoeconomicznych, jak również strony internetowe poświęcone tematyce economicznej. Zgromadzony materiał obejmuje chronologicznie zgodnie z tematem pracy okres przełomu XX i XXI wieku, liczony w przybliżeniu od połowy lat 90-ych XX wieku do pierwszego dziesięciolecia XXI wieku włącznie.

Dobór literatury naukowej dokonany został zgodnie z potrzebami badań nad tematem pracy. W związku z jej w określonym stopniu interdyscyplinarnym (w miarę możliwości i potrzeb) charakterem, wykorzystane w niej teksty naukowe, opublikowane głównie w języku polskim, rosyjskim, angielskim, niemieckim, odnoszą się do różnych dyscyplin i dziedzin badawczych, takich jak: językoznawstwo ogólne, terminoznawstwo, leksykologia i gramatyka, zwłaszcza języka rosyjskiego i angielskiego, stylistyka, kontakty językowe, socjolingwistyka, kultura mowy, ekonomia, logika i inne.

Przedstawiona praca doktorska, naszym zdaniem, posiada istotne znaczenie naukowo-poznawcze, ponieważ podjęliśmy się w niej opracowania bardzo zróżnicowanego i złożonego zagadnienia, które dotychczas nie było przedmiotem szczegółowych badań. Jest to – jak się wydaje – pierwsze w dorobku polskiej rusycystyki opracowanie tak obszernego anglojęzycznego zapożyczonego materiału terminologicznego z zakresu ekonomii. Ponadto zbiór i analiza licznego, prawie ośmiotysięcznego materiału obejmującego prawie dwa kolejne ostatnie dziesięciolecia umożliwiły odzwierciedlenie przełomowych zjawisk w dziedzinie rozwoju współczesnej terminologii rosyjskiej – upadku starej (związanej z ustępującym ustrojem społeczno-economicznym) i pojawienia się zapożyczonej nowej, jak też tzw. odzyskanej przedrewolucyjnej oraz nowej zapożyczonej anglojęzycznej terminologii z języka angielskiego (łącznie z odmianą amerykańską), obejmującej lata 90-e XX wieku i pierwsze 10-lecie XXI wieku. Tabelaryczna forma przedstawienia rezultatów przeprowadzonej analizy tworzy podstawę do rozważań na temat złożonej dynamiki rozwoju systemów terminologicznych współczesnego języka rosyjskiego oraz skutków nasilających się kontaktów językowych.

Praca posiada również określoną wartość praktyczną. Na podstawie wyekscerpowanych z tekstów economicznych zapożyczonych terminów i ich rozmaitych użytych rodzajów i form został opracowany i zamieszczony na końcu pracy słownik w postaci indeksu zanalizowanych anglicyzmów, w znacznym stopniu nowych, który może znaleźć zastosowanie zarówno w odpowiednich opracowaniach leksykograficznych, jak też w działalności dydaktycznej i tłumaczeniowej. Oprócz samych jednostek terminologicznych,

znaczenie praktyczne dla tłumaczy i leksykografów mogą mieć również przedstawione w tekście (głównie na wymienionych tam stronach) mechanizmy pomagające zrozumieć poszczególne jednostki terminologiczne, które z racji swojej formy lub niskiego stopnia adaptacji w języku nie występują jeszcze w żadnym słowniku specjalistycznym. Pod wpływem rozmaitych okoliczności, o których jest mowa w pracy, mogą one funkcjonować już w tekstach fachowych, używane przez autorów w rozmaitych dyskursach specjalistycznych i technolektach, posiadać przy tym różne formy graficzne (łącznie z dubletami), sprawiając tym samym trudności, w szczególności komunikatywne, tłumaczom i innym odbiorcom. Zastosowane w pracy (w miarę potrzeb) interdyscyplinarne podejście do badania tego typu materiału powinno wskazać właściwy sposób zrozumienia i stosowania praktycznego wielu nowych, szybko przenikających i adaptujących się dopiero w języku rosyjskim anglojęzycznych jednostek terminologicznych. Tym celom służy również systematyczna analiza statystyczna zgromadzonego materiału empirycznego, odpowiednio zharmonizowana z jego analizą jakościową.